

Osoba u dokumentima Drugog vaticanskog koncila*

Rudolf BRAJIČIĆ

Sažetak

Drugi vaticanski koncil nema ni dokumenta, ni poglavlja, ni cjelovitog broja o osobi. Ima, međutim, nove eklezijalne pojmove i svoje specifične plodove iz kojih zrači osoba. Na mnogo je mjesta kazao nešto o osobi u raznim kontekstima, iz čega se može doznati što Koncil misli o aktualnosti osobe, o njezinoj biti i njezinim vlastitostima. Također iz koncilskog apostrofiranja nekih stvari i subjekata može se razabrati njegovo mišljenje o osobi.

1. Mozaik eklezijalnih koncilskih novih pojmova i glavnih koncilskih plodova iz kojih zrači osoba.

Pojmovi: Posadašnjenje, dijalog, Božji narod, izvornost, itd.

Plodovi: stav prema ateistima, nekršćanskim religijama, nadi u spasenje svih.

2. Što Koncil kaže za osobu i o osobi?

Koncil kaže da je osoba danas u aktualnoj svijesti ljudi, da je slika Božja, da je subjekt razumne naravi, da ima mnogobrojne vlastitosti te da je nepovredivog dostojanstva, da je jednaka u modelu muža i žene, da je temelj slobode i raznih prava, itd.

3. Briga Koncila za našu osobnost u nekim njegovim apostrofiranjima ili apelima. Apostrofiranje karizmi, apostrofiranje sudjelovanja čitava čovjeka u činu vjere, apel mladima.

4. Zaključak

Neke napomene.

Da mi je obraditi temu Crkva ili Marija, ili laik, ili redovnici u dokumentima Drugog vaticanskog koncila, ne bih bio u neprilici. Ta o svima nabrajenima imamo cijeli dokument ili barem koje poglavlje u nekom dokumentu. Međutim o *osobi* Koncil nema ni dokumenta ni cjelovitog poglavlja. Ipak tko zna, a svi mi znamo, za nove eklezijalne pojmove Koncila iz kojih zrači *osoba*, tko zna za koncilске plodove, koji se ne mogu shvatiti bez obaziranja Koncila na *osobu*, tko zna za mnogobrojna mjesta, na kojima Koncil izričito rabi riječ »osoba«, tko zna za neka koncilска apostrofiranja u vezi s osobom, taj će se lako složiti da sve to, manje ili više spre-

* Ovo je predavanje održano 4. svibnja 1993. na XXII. vijećanju redovničkih odgojiteljica u Zagrebu.

tno ispričano, može predstaviti osobu prema dokumentima Koncila. To bismo mi htjeli učiniti ovim radom.

1. Mozaik eklezijalnih koncilskih pojmova i glavnih koncilskih plodova iz kojih zrači osoba

Neki su Koncil bili shvatili kao bjanko-mijenicu za provođenje svojih zahtjeva, drugi su opet u strahu da će morati mijenjati neke svoje dotadanje stavove bili skloni da ga odbace. Treći su pomalo zlorado stajali po strani i čekali da koncilski optimizam utihne. Četvrti su bili njegovi vjerni promicatelji. Tako je bilo onda. A danas? Danas Koncil više-manje pruža svima čvrst oslonac za život u ljudskom i crkvenom zajedništvu. Posadašnjenje, dijalog, anonimni kršćani, pluralizam, proegzistencija, Božji narod, zajedništvo, izvornost, metanoja, odgovornost, čuti druge, ekumenizam, sloboda savjesti, otvaranje prema svijetu, služenje, itd. - sve su to pojmovi koji su se prije Koncila u rječniku vjernika jedva nalazili, a danas ih svi vjernici znaju i svi su barem ponešto iskusili stvarnosti koje ti pojmovi označuju. Ti su pojmovi postali metar kojim se mjeri naša ljudskost i naša crkvenost, filter kroz koji se bistri naša religioznost, postali su praelementi naše duhovnosti. S njima je Koncil ispisao temeljne crte naše kršćanske legitimacije, kako kaže K. Rahner.¹ U njih je sazeo velik dio svog duhovnog kapitala. Oni će i u budućnosti ostati u punoj važnosti, i u tom smislu Koncil je sebi osigurao dulju trajnost u Crkvi nego prijašnji koncili, koji su se bavili dogmatskim definicijama otpornim prema suvremenosti. Tako ti pojmovi u sebi nose trajnu aktualnost.

No, ako te pojmove promotrimo iz bližega, otkrivamo da je u njima ovako ili onako sadržana osoba, da je u njima na prešutan način uklopljena osobnost. Uzmimo riječ »posadašnjenje«. Otkud se rađa potreba posadašnjenja? Zato što čovjek ne gleda na ukočenu i ustaljenu formulu svoga vjerovanja nego prislanja svoje uho živim osobama svojih suvremenika, te maksimalno senzibilan za njihovo gledanje i za njihov način mišljenja, osjećanja, teženja i htijenja, jednom riječju za njihovu konkretnu osobu, želi im ne kao stručni teolog ili kao neki mehanički izvjestitelj, nego kao čovjek čovjeku priopćiti svoje osobno iskustvo o Bogu i poslati mu ga na valovima prikladnim prijemniku njihovih osoba. Uzmimo riječ »Božji narod«, što ona zapravo sadrži? Ta riječ stoji u suodnosu prema Crkvi kao organizacijskoj ustanovi ističući značaj zajedništva osoba na temelju zajedničkog podrijetla, tj. krštenja, zajedničkog života, tj. božanskog života po milosti, zajedničke duhovne kulture, tj. Božje Riječi, itd. Bez uzimanja

1 K. RAHNER, *Die bleibende Bedeutung des II Vatikanischen Konzils*, Schriften zur Theologie 14, Benziger 1980, str. 303-318.

u obzir tog osobnog sadržaja u pripadnicima Božjega naroda teško ćemo moći odvagnuti smisao pojma »Božji narod«. Razmotrimo riječ »služenje«. Pri tom pojmu rado pomišljamo kako ne valja nad podložnicima gospodariti nego im posluživati. Međutim, riječ je zapravo o tom kako u podložnicima treba gledati osobu, koju nam je štovati i ljubiti, srcem i djelom, a ne je na bilo koji način iskorištavati za sebe, za ispunjenje svojih egoističnih probitaka ili s njom manipulirati. Tako i opet bez uočavanja našeg pravog odnosa prema drugima kao osobama ne možemo uopće shvatiti što zapravo znači koncilski izraz »služiti«. Slično vrijedi i za ostale nabrojene koncilске pojmove. U srcu njih i svakog pojedinog od njih susrećemo se s pojmom osobe bez koje te koncilске nove odrednice ne možemo razumjeti.

Sad se možemo upitati tko su oni koji su bili shvatili Koncil bjanko-mijenicom za provođenje svojih prohtjeva? To su oni kojima je smisao riječi »osoba« nepoznat, kojima je u životnim jednadžbama poznata samo stvar. Tko su oni koje je bio zahvatio strah da će morati, ako prihvate Koncil (njegove smjernice), mijenjati neke svoje dotadanje stavove? To su oni u kojima se osobnost bila sklerotizirala i mehanizirala te postadoše strojevi, umjesto da budu živa osobna bića sposobna sukladiti se živoj slobodnoj okolini. Tako nam koncilski osnovni pojmovi dovikuju da nismo lijepo izdjelani mramorni kipovi, nikakvi izložbeni eksponati, nego slobodna bića, koja na temelju slobodnih izbira kroz povijesno promjenljive ljudske odnose stječemo svoj rast. Na osnovi toga vidi se i to: Tko nije istinski razvijena osoba, taj nikada neće moći unići u duh Koncila niti će u nj uvesti druge. Taj nek ne čita koncilске dokumente nego neka prebire Kazalo stvari o kojima je Koncil govorio. To mu je dostatno, na žalost.

A što se tiče koncilskih plodova, najprije ih navedimo. Prvo, još se na pragu Koncila u bogoslovijama učilo da nitko bez svoje krivnje ne može živjeti u ateizmu dulje vrijeme. Koncil je optiku okrenuo: »Providnost ne uskraćuje, veli on, pomoć potrebnu za spasenje onima koji bez svoje krivnje nisu još došli do jasne spoznaje Boga i nastoje, ne bez božanske milosti, postići pravi život« (LG 16). Milost, dakle, radi i u ateistima kao i u nama te utemeljuje ljubazni dijalog s njima. Drugo, nekršćanskim religijama Koncil priznaje klice Objave, a njihovim religioznim ustanovama pozitivnu spasenjsku ulogu. Život u nekršćanskim religijama nije više neploдан. Kršćani se odsada kao djeca Božja prepoznavaju u nekršćanima, kao npr. u islamskoj mističarki Rabiji, koja je govorila Alahu: »Ako Ti služim da izbjegnem paklu, baci me u nj; ako Ti služim da dođem u Tvoje nebo, istjeraj me iz njega; ja Ti služim da ugledam Tvoje lice.«² I treće, te dvije koncilске postavke, o radu milosti u ateistima i o pozitivnom utjecaju re-

2 H. STIEGLECKER, *Die Glaubenslehren des Islam*, F. Schöningh-Paderborn 1962, n. 316, 951.

ligioznih ustanova u nekršćanskim religijama, temelje nadu u konačno spasenje svih. Ta nada odbacuje vjekovni augustinski povijesni spasenjski pesimizam i daje legitimaciju za grljenje cijelog Globusa u spasenjskom optimizmu. To troje: suživot s ateistima, suživot s nekršćanima, te nada u spasenje svih čini nas sugrađanima svih ljudi i s njima nas sjedinjuje na osnovi naših vlastitih kršćanskih vrednota, konkretno na temelju univerzalnosti otkupljenja i milosti. Time je izvršeno »pomirenje Crkve i povijesti«, pomirenje dosad »nepomirljivih stavova«. Kršćani se više »ne definiraju tezom i antitezom«, mi i oni izvan nas, nego sintezom, mi i oni skupa s nama. Koncil je na taj način utisnuo u tijelo Crkve novu epohalnu orijentaciju u času stvaranja nove svjetske epohe: planetizacije svijeta. To se Karlu Rahneru čini najvećim koncilskim plodom. Pa kako je to Koncilu uspelo? Jednostavno zato što se okrenuo od ograničenog promatranja nekih teoloških teorema o potrebi krštenja i Crkve za spasenje i priklonio promatranju konkretnih ljudskih osoba u njihovim konkretnim životnim situacijama i pronašao da ateisti mogu biti bez krivnje iako se smatraju ateistima, da ljudi mogu u sebi otkrivati Duha Svetoga iako žive u nekršćanskoj religiji, da se mogu spasiti iako nisu vidjeli zvijezdu kako izlazi iz Jakova. Time Koncil nije ništa kazao što je osoba, što je njezina bit, ali je pokazao na kakve preokrete u nama i u našem procjenjivanju bližnjega može proizvesti pozornost na njegovu osobu, sudbinu te okolnosti u kojima ona živi, pošto ograničeno shvaćena mjerila, kojima nemilice mjerimo ljude, stavimo u džep. Dobro shvatiti znači u sebi otvoriti nove horizonte. To je iskustvo Koncila, koje pokazuje dubine misterija ljudske osobe, na tajnu koja nas zove da pred njom klečeći iz nje izmamimo svjetlo, a ne da je izbrisemo u ime ne znam kojih nedostatno shvaćenih načela. To je pouka Koncila, pouka njegova ploda, koji je K. Rahner nazvao izlaskom Crkve iz trostrukog geta, u koje smo se bili stisnuli ograđujući se od ateista i od nekršćana te od nade u spasenje svih ljudi.³ Koncil daje tu konkretnu pouku. Koncil ne ide dalje. Smijemo li mi ići dalje i reći: Svatko živi u svom ovom ili onom getu, iz kojega može izići jedino uživljavajući se u druge osobe i okolnosti u kojima žive svoju ljudsku sudbinu?

2. Što Koncil kaže za osobu i o osobi

Ako kažemo da Koncil upotrebljava u svojim dokumentima riječ »osoba« na sedamdesetak mjesta, izlažemo se opasnosti da nas kontrola znanstvene egzaktnosti ili točnosti ne demantira, no uspjevamo koliko-toliko stvoriti barem neku predodžbu o prisutnosti riječi »osoba« u tim dokumentima. Ako kažemo da od tih sedamdesetak puta, samo u dokumentu GS

3 vidi: nav. članak.

dolazi dvadesetak puta, dakle, nešto manje od trećine sveukupnog broja, izazivamo znatiželju zašto je to tako, kojoj nećemo ovdje udovoljavati, no time ipak jasno pokazujemo kako je prema Koncilu široka uloga osobe, kad se ona razigrava tek na tako širokoj pozornici kao što je Crkva i svijet, predstavljeni u dokumentu GS. Ako ustvrdimo da riječ »osoba« uopće ne susrećemo u Deklaraciji o kršćanskom odgoju (GE), barem pri površnom čitanju te Deklaracije, tada bez sumnje razočaravamo kršćanske odgojitelje, no ujedno im dozivamo u pamet da je relevantnost osobe slomila obruč koji ju je držao na individualnom području te stupila na socijalno, gospodarsko i političko tlo, pa da im je odsada odgajati ne samo pod vidikom usebnosti nego i pod vidikom priopćivosti drugima, koji su danas karakterizirani socijalnim, kulturnim, gospodarskim, političkim i inim vezama.

Jasno je da se mi ovdje ne možemo posebno zadržavati na svakom od tih mnogobrojnih mjesta na kojima Koncil spominje osobu. Izabrat ćemo samo neka i na njih se osvrnuti po pravilu filozofijske i teologijske metodike, jer o osobi kao osobi ili o dubini osobe ne može govoriti znanost nego samo filozofija i teologija, a mi bismo htjeli vidjeti što Koncil govori baš o toj dubini.

Najprije pogledajmo pod kojim vidikom Koncil pristupa k osobi. On to čini pod onim svojim specifičnim vidikom, nama dobro poznatim. To je pastoralni vidik pa će u 1. broju DH, Deklaraciji o ljudskoj slobodi, reći: »Dostojanstvo ljudske osobe u svijesti ljudi u ovo naše doba iz dana u dan sve više prodire u svijest ljudi.« Pri tome se poziva na *Pacem in terris* pape Ivana XXIII. (AAS 55/1963/279) i na govor preko radija pape Pija XII. od 24. prosinca 1944. (AAS 37/1945/14).

Prodiranje dostojanstva ljudske osobe u svijest ljudi u ovo naše doba nije slučajno. Ono je barem pod psihološkim vidikom potrebno. Jamačno su ga izazvala razna filozofijska i socijalna previranja sve tamo od francuske revolucije, koja su išla za tim da odijele čovjeka od duhovne sfere i svedu na sasvim materijalnu razinu, tako da se čovjek kao osoba kroz puna posljednja dva stoljeća osjećao kao riba na suhu. Za tim je išao filozofijski pozitivizam prema Humeu, Kantu i ostalima sve do Wittgensteina u novije doba. K tomu valja pridodati da je filozofijski materijalizam u raznim varijantama, egzistencijalizam sa svojom besmislenošću i zatvaranjem prema drugima - »bližnji je moj pakao« poznata je Sartreova izreka - komunizam koji je bio zaledio osobu zatvorivši je u hladnjak kolektiva, pa i sama ideja napretka zasnovana isključivo na materijalnom napretku, osudila je osobu da tinja pod pepelom. Međutim, čovječanstvo ne može živjeti pod pritiskom u beskraj, jednom dolazi do reakcije. I ta se reakcija zbilja. Osoba se danas budi iz pepela kao ptica feniks. Zato tko u žarište svoga samoodgoja i odgoja drugih stavlja odgoj osobe, nalazi se u trendu

današnjih strujanja u ljudskom društvu. Dokle će trajati taj trend? Jako dugo. Neće se, naime, smijeniti s drugim po psihološkim zakonima pripušten sam sebi, budući je ukomponiran u svjetsku dugoročnu politiku, čime mu je osigurana dugoročnost. Neki smatraju da je mali nepoznati Jimmy Carter jedan od najvećih američkih predsjednika, jer je u nadležnost političkih institucija uveo brigu za ljudska prava temeljena na osobi. Briga za ljudska prava nije više efemerna pojava nego institucionalizirana UN-om, a ta su prava bez osobe nezamisliva. Time je trend odgajanja osobe u nama i odgajanja osobe u drugima dobio barem stoljetnu propusnicu, koja će mu se vjerojatno produljiti još koje stoljeće.

A sada recimo što Koncil koji je na površini mora zbivanja u čovječanstvu opazio osobu, kaže da je ona? On na to pitanje odgovara teologijski i filozofijski. Poslušajmo najprije njegov teologijski odgovor. Govoreći o dostojanstvu ljudske osobe u broju 12 GS kaže: »Sv. pismo uči da je čovjek stvoren na sliku Božju, sposoban da spozna i ljubi svoga Stvoritelja.« Prema ovim riječima slikovnost s Bogom bila bi osnova čovječje osobnosti. Pitamo se, pod kojim vidikom, je li pod vidikom Božje naravi ili pod vidikom Božje osobe čovjek slika Božja. Koncil se o tom ne izražava. Ipak Sv. pismo, koje Koncil navodi, daje prigodu da stavimo neka pitanja, koja idu za tim da bi se tu moglo raditi o sličnosti s Božjom osobom, napose s drugom Božanskom osobom. Što znači ono u Sv. pismu »načinimo čovjeka na sliku i priliku našu«? Ne misli li se tu na Presv. Trojstvo, doduše još kao u sjeni? I kad je ono Adam upao u duboki san, nije li možda sanjao i imao u snu sliku Eve koja će biti stvorena prema toj slici kao što druga božanska osoba izlazi od Oca kao njegova slika? A one Adamove riječi »Evo kosti od mojih kostiju i mesa od mesa mojega«, ne bi li se mogle dovesti u usku vezu s onim riječima o Sinu Božjemu u našem CREDU: Vjerujem da je druga Božanska Osoba Bog od Boga, Svjetlo od Svjetlosti, pravi Bog od pravoga Boga? Sigurno, sva su ta pitanja pomalo naivna i vode k biblijskoj i teologijskoj naivi, ali ako bi pobudila zanimanje za ozbiljno postavljanje pitanja, koliko je naša osoba slika božanskih osoba, ispunili bismo svoju zadaću. U svakom slučaju dobro je spomenuti jednu raspravu među filozofima. Filozofi raspravljaju je li odnos očinstva i odnos sinovstva među ljudima supstancijalan, tj. ulazi li konstitutivno ili tvorbeno u sastav njihove osobe? Upozorujem da su očinstvo, materinstvo, kćerstvo i sinovstvo predikati osobe a ne ljudske naravi. Osobno držim da ti odnosi ulaze u sastav ljudske osobe, da su to supstancijalni odnosi. Uzgred kazano to znači da je seksualnost ili generativna moć bitna sastavnica čovjekove osobe. Na osnovi toga možemo zaključiti, npr. ovo: 1. Svi smo mi rođeni »od« roditelja, od drugoga. Biti od drugoga pripada na bit naše osobe. Nastali smo primanjem sebe od drugoga. Ako je naša osoba u svom nastanku ovisna o drugima, ona je to jer smo živa bića, i u

svom rastu, i to bitno ovisna. To temelji pravo i dužnost na odgoj osobe uz pomoć drugih kao i na sve druge usluge drugih prema nama. 2. Svi smo mi od drugih, ali svi smo mi za druge u smislu da svoj život novim radanjem predamo dalje novim naraštajima. Time se radanje otkriva kao iskon osobnosti. I tim »biti za druge« je također stigmatizirana naša osoba u svojoj osnovici.

Na filozofijsko pitanje, što je osoba, Koncil odgovara: Osoba je subjekt sa spoznajnom i voljnom sposobnošću. Tako u Deklaraciji o vjerskoj slobodi u br. 2, u GS br. 61., Koncil to dalje ne razlaže, ali mi znamo da je to metafizička definicija osobe u kršćanskoj filozofiji, pa je zadaća komentara da je malo pojasni. Evo tog kratkog komentara. Dok nas teologijska definicija upućuje na bazičnu strukturu osobe, na njezinu konstitutivu biti slika Božja i radanjem tu Božju sliku predati drugome, te u tom smislu »biti od i biti za«, dotle nam filozofijska definicija osobe pomaže shvatiti kako se ta bazična struktura osobe svjesno živi i razvija. Potresna je činjenica da mi ne možemo biti svjesni sebe, da ne možemo biti pri sebi (pri-sebni), da ne možemo imati svijest, ako ne mislimo na nešto, ako nemamo neku misao o nečemu, o nekom predmetu, o svijetu izvan sebe. Svijest se gubi kad u nama prestane misao, kad ništa ne vidimo, ništa ne opažamo, kad nam se misao počne gasiti, kad utonemo u mrak. Naš se, dakle, svjesni život rađa gledanjem, promatranjem, spoznavanjem svijeta oko nas a to znači da postajemo svjesni sebe uz pomoć svijeta oko sebe, uz pomoć i ovisno o drugima. Tu se s obzirom na našu svijest događa ono isto što se zbiva kod našeg postanka. I ovdje smo svjesni s pomoću drugih, i ovdje smo svjesni »od« kao što smo tamo bili »od«. Ali čemu ta svijest o nama samima dobivena misleći na druge? To je pitanje dobro ispitano i rasvijetljeno. Spoznaja nas samih pomoću drugih ide za tim da sebe možemo svjesno predati drugima po ljubavi, posebno u našoj fundamentalnoj opciji, tj. u slobodnom predanju Bogu po ljubavi. Time je označena funkcionalna uloga spoznaje. Ona je sva za to da nas dovede k ljubavi. Ako u spoznaji nema toga privođenja k ljubavi kao, npr. u tehnici kao takvoj, ona razara našu osobnost. Ta upravljenost spoznaje, a po tom i naše svijesti prema drugom u ljubavi, odgovara onom u bazičnoj strukturi osobe »biti za«, ovdje »biti za« ljubav, kojom se osoba razrađuje i dovršava. To znači da onaj čin ili djelovanje, koji na sebi ne nosi na ovaj ili onaj način pečat ljubavi, oznaku da za druge uopće nije osoban čin, nego pripada u mehaniku. U tom smislu sv. Katarina Sijenska kaže da je spoznaja ljubav. S tim se slažu bhakti, indijski mističari, a i sv. Bernardo, te možemo reći: zrela osoba - to je ljubav. I kad kažemo: Bog je ljubav, tada želimo reći - Bog je punina osobne zrelosti. Iz toga proizlazi da je odgoj za osobu odgoj za ljubav i isto tako da je odgoj za slobodu odgoj za tu istu ljubav, jer je ljubav slobodna odluka, slobodno predanje. Nije teologijski uravnote-

ženo kazati kao što piše u Rahnerovu Teološkom rječniku pod natuknicom *Osobnost*: Potpuna osobnost ukorijenjena je u genijalnosti srca a ne intelekta. Ispravnije je reći: Potpuna osobnost ukorijenjena je u genijalnosti srca s pomoću intelekta. No, to se u tom Rječniku i htjelo reći.

Vidjevši ukratko što Koncil shvaća teologijskim i filozofijskim sadržajem osobe, upitat nam se je, prema spomenutoj filozofijskoj i teologijskoj metodici, zna li Koncil za vlastitosti osobe, tj. za one atribute osobe koji su njoj svojstveni, jer se osnivaju na njezinoj biti, pa zato samo njoj pripadaju i samo ih ona može imati. Znađe, i to zna za mnoge takve atribute. Nabrojimo ih: Osobi je vlastito imati nepovredivo dostojanstvo, biti jednaka u modelu muža ili žene, biti duhovna, imati pravo na poštovanje, na slobodu, biti odgovorna, imati razna prava i dužnosti, njezino je dostojanstvo osnova slobodi, osobito vjerskoj slobodi, ona je promicatelj, središte i svrha ekonomije, ona posjeduje socijalnu (društvenu) dimenziju, sposobna je da sviješću o svom dostojanstvu pokrene cijeli politički život, kultura je bez nje nezamisliva i kultura nije ništa drugo nego sredstvo za dovršenje savršenosti ljudske osobe, osoba određuje narav grijeha prema osobi te su to različite diskriminacije, ona demaskira, tj. razotkriva zloću antikonceptijskih sredstava, svu nakaznost silovanja, raznih izopačenih političkih sustava, raznih socijalnih i individualnih povreda, ona se koristi evanđeoskim savjetima, poslušnošću sazrijeva za dobro društva i čovječanstva, subjekt je raznih prava.⁴ Nemoguće je sve to komentirati. Rekni-mo samo riječ o ovom posljednjem. Zašto je osoba temelj raznih prava? Malo ćete se začuditi kad čujete koji je to razlog, jer će vam se pričiniti skroz na skroz pobožnim, a nije nego je najdublje metafizički. Zato, jer biti osoba nije ništa drugo nego biti za drugoga, u prvom redu za Boga, rekosmo, stoga ima pravo služiti se sa svim što joj je potrebno da se kroz život može darivati Bogu. Koncil spominje mnoge stvari na koje osoba ima pravo da se kroz njih dariva Bogu. Dobro ih je čuti: Ljudska osoba ima pravo na istinu o Bogu (na tom se temelje misije, ali ne samo one), na javno ispovijedanje i štovanje Boga, ima pravo raditi prema savjesti, pravo na dobar glas, pravo da posjeduje potrebno za se i obitelj, ima pravo u nuždi uzeti od tuđega, zakonito se braniti, sklopiti brak i živjeti u obitelji, ima pravo na odgoj, na rađanje djece, na zaposlenje, na kulturu, na udruživanje, na zaštitu privatnog života, itd. (Na istom mjestu, natuknica: Prava)

Ako teologijsku definiciju osobe, po kojoj je osoba slika Božja, predstavimo korijenom, a filozofijsku definiciju, prema kojoj je osoba subjekt razuma i volje, deblom, a navedene vlastitosti granama i lišćem, tada nam je Koncil naslikao pred očima sliku jednog doista impozantnog stabla.

4 vidi: Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, KS 1970, Stvarno kazalo.

3. *Briga Koncila za našu osobnost u nekim koncilskim apostrofiranjima ili pozivima*

Pod apostrofiranjima ili pozivima Koncila mislim na neke posebno naglašene pojmove ili subjekte koji su u postkoncilsko vrijeme imali velikog odjeka. Ima više takvih apostrofiranja. Osvrćem se samo na apostrofiranja koje karizmi, afektivne dimenzije vjere i na apelu mladima.

Crkva zna za karizme tamo od sv. Pavla. Prije Drugog vatikanskog sabora karizma je riječ kojom se ponajpače označuje dar od posebnog značenja za Crkvu, kao npr. papina nepogrešivost. Nema još govora o tome da je svaki autentični dar Duha Svetoga, bio velik ili mali, briljantan ili čedan, karizma. Međutim kršćaninov herojski moralni život zacijelo je moralno čudo, koje ima utjecaja na druge, a ipak se to moralno čudo zbiva u običnoj dnevnoj svagdašnjici, iz čega K. Rahner zaključuje da su te izvanjske herojske karizme ipak dnevne male karizme. Zato su karizme nešto naravno u Crkvi, one su raznovrsne i općenite slijedeći raznovrsnost osoba kao nešto što predstavlja Božji dar toj i toj osobi a ne drugoj. Radi se samo o tome da ta dotična osoba taj dar razvije do herojskog stupnja. Svaki se, naime, Božji dar daje da postignemo svetost i u svakom se od njih čuje zov na tu svetost. Bog se ne razbacuje niti se igra s milostima nego ih uklapa u postizanje naše savršene slike, posve posebne i jedinstvene kao što je naša osoba jedinstvena i posebna. Koncil je ne samo u tom smislu, ali i u tom smislu, upotrijebio riječ »karizma« privezujući uz taj pojam cijelu svitu drugih naziva: darovi, darivanje, djelovanja, djela, kreposti, služenja, poziv, službe, zadaće, karizma uzimanja svoga dijela, itd. Iz izloženog smisla karizme i iz pretežnog broja ovih naziva vidi se da karizme najvećim dijelom nisu ništa drugo nego fluid darivanja jedne osobe Bogu kroz služenje braći ljudima na temelju duhovno-milosne nadarenosti jedne osobe, nisu ništa drugo nego milosna ili duhovska vibracija jedne osobe u njezinoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Iz toga je lako zaključiti da nema kršćanskog odgoja bez budnog slušanja poruka Duha Svetoga u odgajanjima, u kojima se najbolje otkriva odgajaničeva osoba. Koliko je to odgojitelju teško, sjetimo se koliko i kako teško otkrivamo Duha Svetoga u sebi. U konfliktnim situacijama što je od Duha Svetoga u odgajaničevu a što nije po Koncilu treba slijediti sud odgojitelja. Iako je teologijski govoreći Duh Sveti sloboda, na koju se odgajaničev rado poziva, ipak prema Urs v. Balthasaru ta je sloboda u dubinama Presv. Trojstva s obzirom na red izlaženja ovisna i o Sinu, koji utjelovljen na zemlji ima Petra za svoga namjesnika, pa karizme treba podvrgnuti sudu Crkve.⁵

Čovjek na to ne misli, a ipak je to tako, da je Koncil, apostrofirajući da se vjera ne sastoji samo od pristanka našega razuma na svijet otajstava

5 vidi: R. BRAJIČIĆ, *Dekret o apostolatu laika*, Zagreb, FTI, 1990, str. 89-93.

nego od cijelog spektra čovjekova osobnog života, a to znači i od volje i od srca, upozorio da je cijeli duhovni život zapravo život cijele osobe u otajstvu. Danas za duhovnost u najširem smislu kažemo da je posjed autentičnih osoba koje su sučelice realnog i povijesnog, načinile izbor vrijednosti, odlučan izbor, temeljan, sjedinjujući čovjeka i čineći ga sposobnim da svojem životu dadne što puniji konačni smisao u tijeku različitih događaja. A kad kažemo izbor vrijednosti, onda smo rekli nešto što se tiče nedjeljivosti ljudske osobe na razum i volju. Danas se taj izbor vrši po uzoru na znanosti, a to znači na iskustvu, jer sve znanosti grade na pokušu i iskustvu, i to na osobnom iskustvu, tako da je K. Rahner pisao da će sutrašnji vjernik biti mistik, tj. da nešto osobno doživljava ili će prestati biti pobožan.⁶ Za vjernika je danas imperativ ono Frossardovo: Bog postoji, ja sam ga osobno susreo. Danas se većinom ide za ovim iskustvom: ljubim, dakle postoji Bog. Pritom je osoba najdublje zastupana. Što je Bog u svojim dubinama, možemo shvatiti samo na osnovi osobnog čina ljubavi. Budući je osobno iskustvo postalo osnovnim za duhovni život, danas se ide za raznim oblicima toga iskustva: za povijesno-spasenjskim iskustvom Boga, za iskustvom zauzetosti za svijet, za iskustvom okretanja prema bližnjemu, koji je ugnjetavan (oslobodilačka duhovnost), za iskustvom povijesnog slavljenja pashalnog misterija, za iskustvom radosti, zahvalnosti i nade, za iskustvom zajedničarske duhovnosti, itd. Taj priziv na iskustvo proizlazi iz koncilskog apostrofiranja da u činu vjere kuca srce, kuca sav čovjekov razumno-afektivni život, kuca osoba. Koncil je to apostrofiranje učinio zato da u religioznom životu uščuva integritet ljudske osobe, da osobu spasi od alibija bijegom u izoliranu racionalnost vjere. Stoga odgojitelj odgajajući religioznost i duhovni život sebi povjerenih ne smije u svom radu zanemariti tu dimenziju čitavosti osobe.⁷

Koncil je u svojoj završnici upravo posebni apel mladima. Sjećam se kako smo s biskupom Škvorcom, tada još samo patrom, slušali taj apel preko radija s velikim uzbuđenjem. Pritom smo mislili:

Koncil je progovorio svima, i svećenicima, i redovnicima, i laicima, i svijetu, i vjernicima svih religija. Trebao je i mladima. Hvala Bogu da je i to učinio! Nismo tada još znali da je Koncil o mladima već bio progovorio u AA, br. 12,3. U njemu Koncil govori o dozrijevanju njihove svijesti o vlastitoj osobnosti, o njihovu preuzimanju vlastite odgovornosti, o njihovoj želji da u društvenom i kulturnom životu imaju svoj udio. Mladi su pak poslije Koncila znali u duhu Koncila progovoriti svojim osobnim stilom i svojom osobnom odlučnošću. Na svjetskom savjetovanju mladih u Rocca di Papa (1977.g.) u vezi s blizom sinodom biskupa o svjetovnim vjernicima

6 vidi: K. RAHNER, *Elemente der Spiritualität in der Kirche der Zukunft*, u: *Schriften zur Theologie* 14, Benziger 1980, str. 368-381.

7 vidi: R. BRAJIČIĆ, nav. dj., str. 114-121.

jedan je mladi govorio: »Na nas se često gleda kao na budućnost, kao na budućnost kontinenta, kao na budućnost Crkve, kao na budućnost obitelji, kao na budućnost politike. Ali mi želimo da se jasno zna, da smo mi sadašnjost, da tvorimo dio obitelji, da smo danas sinovi, da smo članovi političkih organizacija i da pripadamo Crkvi. Želimo da se dobro shvati da mi nismo samo budućnost nego i sadašnjost, posve određena sadašnjost, konkretna i djelujuća... Nas najprije dosižu gospodarski, društveni, kulturni i odgojni problemi, da se preko nas preliju na cijelo stanovništvo... Mislimo da je važno čuti nas, a treba se sjetiti da je najmlađi među apostolima bio upravo onaj koji je ostao podno križa uz Isusovu majku sve do kraja.«⁸ To je protok koncilske misli o osobi među mladima danas. Oni u ime svoje osobnosti, koju im je Koncil potvrdio, traže štovanje, simpatiju, povjerenje da mogu učiniti mnogo dobra, prihvaćanje u različitosti. Mladi znaju da se doista razlikuju od starijih osoba stilom života, načinom prosuđivanja, ponašanjem, osporavanjem, zauzimanjem, odmaranjem. Drukčije ljube, drukčije se nadaju i drukčije mole. Tko im neda pravo na te razlike, taj ih ne prihvaća onakvima kakvi su, nego ih prisiljava da budu ono što nisu. Osporavaju formalizam, bore se za autentičnost. Protiv hipokrizije su i maskirane laži. Pritom se pozivaju na Koncil, konkretnije na koncilski nauk o osobi, o njezinom dostojanstvu, o njezinoj nepovredivosti i o njezinoj neponovljivosti.⁹

Zaključak

Na kraju ovog rada o osobi prema dokumentima Drugog vatikanskog koncila sažeto možemo reći: Koncil zna da je danas u svijestima ljudi živa misao na osobu. Stoga da izrazi suživot unutar crkvene zajednice i izvan nje prema ateistima i nekršćanskim religijama služi se i pomaže pojmovima u kojima je sadržan više ili manje koncentrat osobe; iskazuje njezinu teološku i filozofsku fizionomiju, iz koje proizlazi da je odgoj osobe odgoj za ljubav, a to znači za slobodno darivanje samoga sebe, za sebedarje kroz ovo naše zemaljsko hodočašće, i u tom smislu odgoj za slobodu. Nadalje, Koncil govori o mnogim pravima koja se temelje na osobi, a koja su nepovrediva jer je osoba nepovrediva, pa na njih treba da svi paze, odgojitelji također, osobito pazeći na karizme pojedinaca, na čitavost osobe pri odgoju, na ono što ona jest i kakva je u aktualnom vremenu u kojem živi.

Završimo uz jednu blagu primjedbu o formuliranju okvirne teme za ovaj skup. Bilo bi ispravnije da je sročena ovako: Odgoj osobe a ne Odgoj za osobu. No, svi znamo što ovim skupom hoćemo, a to je glavno. Želio

8 vidi: R. BRAJIČIĆ, Komentar AA, FTI, Zagreb 1990, str. 199.

9 vidi: R. BRAJIČIĆ, nav. dj., str. 200-204.

bih još istaći da je Konferencija viših redovničkih poglavara i Unija viših redovničkih poglavarica u nekoliko navrata protestirala protiv kršenja ljudskih prava u ovom ratu, koja se temelje na osobi, i time dokazala da smo koncilski otvoreni, što temelji dobru nadu u uspjeh ovog radnog skupa. Konačno, ovakvo predstavljanje osobe u koncilskim dokumentima kako sam ja to učinio je originalno pa podliježe zakonima subjektivnosti i ograničenosti, o čemu ja i vi treba da vodimo računa.

THE PERSON IN THE DOCUMENTS OF THE 2nd VATICAN COUNCIL

Rudolf Brajčić

Summary

The 2nd Vatican Council has no document, no chapters, no comprehensive number on the person. It contains, however, new ecclesiastic concepts and has borne specific fruit pertaining to the individual. There are many mentions of the person within different contexts from which the Council's attitude towards the actuality of the person, as well as the person's essence and specificity can be deduced. According to the way the Council apostrophises certain things and subjects, its opinion on the individual can also be deduced.

1. A mosaic of ecclesiastic conciliar new terms and new conciliar results from which emanates the person.

Terms: modernization, dialogue, God's people, originality, etc.

Results: attitude towards atheists, towards non-christian religions, hope in salvation for all.

2. What does the Council say to the person and about the person?

The Council states that today the person makes part of the human consciousness, that it is the picture of God, that it is a subject of intellectual nature, that it possesses many specificities and undisputed dignity, that it is equal in the model of husband and wife, that it is the foundation of freedom and of many rights, etc.

3. Care of the Council for our individuality in certain of its apostrophisings and appeals.

Apostrophisings of charismata, apostrophising the participation of the entire human being in the act of faith, appeal to young people.

4. Conclusion.

Some remarks.